

Polarsirkelrådet - Indre Helgeland Interkommunalt Politisk Råd

Møte Polarsirkelrådet 29. november 2024. (utkast 26.11.24 KIJ)

R - sak 55/24 Forslag uttalelser

Høringsuttalelse fra Polarsirkelrådet

Til: Statnett

Emne: Polarsirkelrådets hørings svar på Statnetts konseptvalgutredning for Helgeland

Polarsirkelrådet hørings svar på Statnetts konseptvalgutredning for Helgeland:

Polarsirkelrådet støtter Statnetts arbeid med å forbedre sentralnettet på Helgeland, men vi har flere innspill til prioriteringer, tidsplan og samfunnsøkonomisk vurdering. Regionen har et akutt behov for fremskynding av nettutbyggingen for å møte industriens vekst og sikre tilstrekkelig kraftforsyning.

1. Polarsirkelrådet stiller seg kritisk til tidsplan for utbyggingen på Helgeland som er betydelig senere enn omtalt i Statnetts systemutviklingsplan og områdeplan for Nordland.
2. Polarsirkelrådet stiller seg positiv til fremtidig industriaktivitet på Helgeland, og er tilfreds med at Statnett nå legger opp til utbedringer av sentralnettet for å understøtte etablert industri og nye etableringer.
3. Polarsirkelrådet støtter Statnetts tilrettelegging for påkobling av ny fornybar kraftproduksjon på Helgeland.
4. Polarsirkelrådet stiller seg kritisk til at Statnett baserer sine prioriteringer og konseptvalg på et øyeblikksbilde av forbruksplaner og tildelingsprinsipper som raskt kan endres, uten tydelige kriterier for langsiktighet og modenhet.
5. Polarsirkelrådet ber om at Statnett holder fast på at strekningen mellom Rana og Nedre Røssåga fortsatt prioriteres høyt i henhold til Statnetts egne vurderinger. Prioriteringer i Statnetts nasjonale systemutviklingsplan fra 2023 og Områdeplan for Nordland bør ligge fast. Polarsirkelrådet forventer at strekningen Rana - Nedre Røssåga prioriteres som steg 1.
6. Polarsirkelrådet er kritisk til at Statnett ikke har tatt en helhetlig vurdering av å prioritere kraftnett til områder og etableringer som utnytter eksisterende infrastruktur og regulerte arealer (for eksempel Mo Industripark)
7. Polarsirkelrådet er kritisk til forskutteringen av spenningshevingen i steg 4, som medfører en stor investering med begrenset kapasitetsøkning for Helgeland som helhet. Tiltaket synes samfunnsøkonomisk svakt begrunnet og kan motvirke effektene av de tidligere investeringene i prosjektet.
8. Polarsirkelrådet støtter Statnett sin anbefaling alternativ 1 som beste alternativ. Alternativ 1 vil gi ny 420 kV-forbindelse mellom Marka stasjon og Rana stasjon i en indre korridor, via Nedre Røssåga stasjon

Sammendrag

Energidepartementet har bedt om innspill til Statnetts KVVU for Helgeland med høringsfrist 20. desember 2024. Bakgrunnen for konseptvalgutredningen er at det er forespurt store volumer økt kraftforbruk til eksisterende industri og nye industrietableringer på Helgeland, som langt overstiger volumene som er driftsmessig forsvarlig å gi tilknytning til i etablert nett. Statnett har vurdert følgende to konsepter, som muliggjør Statnetts målsetning om å legge til rette for 1 900 MW nytt forbruk:

- Ny 420 kV-forbindelse mellom Marka stasjon og Rana stasjon i en indre korridor, via Nedre Røssåga stasjon
- Ny 420 kV-forbindelse mellom Marka stasjon og Rana stasjon i en ytre korridor, nærmere kysten

Konseptene vil også gi økt kapasitet til innmating av ny produksjon. Statnett anbefaler konsept 1, som innebærer at den nye forbindelsen i stor grad vil gå i parallell med eksisterende transmisjonsnettforbindelse.

Polarsirkelrådet er kritisk til at Statnett baserer sine prioriteringer og konseptvalg på et øyeblikksbilde av forbruksplaner og tildelingsprinsipper.

Polarsirkelrådet ber om at Statnett holder fast på at strekningen mellom Rana og Nedre Røssåga fortsatt prioriteres og forventer at strekningen Rana - Nedre Røssåga prioriteres som steg 1 og at utbyggingen fremskyndes da behovet allerede er stort for mere kraft.

Fakta og saksinformasjon

Det er noe ledig kapasitet i dagens transmisjonsnett på Helgeland, men langt fra å dekke behovet. Helgeland har i dag kraftoverskudd. Området har mye regulerbar kraftproduksjon, men også mye kraftintensiv industri i Mosjøen og Rana. Dersom flere av forbruksplanene realiseres som planlagt vil området raskt få kraftunderskudd, med behov for import.

Dagens transmisjonsnett i Helgeland har kapasitet til å tilknytte kapasitet til maksimalt 30% av forbruksøkningene som er forespurt, begrenset av nettkapasiteten inn til området. For å kunne tildele alt dette forutsettes det imidlertid at kapasiteten fordeles hensiktsmessig mellom nettnivåer og stasjonene.

I Marka er det ingen ledig kapasitet for tilknytning av nytt forbruk med ordinære vilkår, og det er allerede i dag krevende å koble ut anlegg for vedlikehold.

I Rana er det ikke kapasitet i dagens nett, men når allerede planlagte tiltak i Nedre Røssåga og Rana stasjoner er gjennomført vil det bli noe økt kapasitet i disse stasjonene. Dette vil imidlertid ikke være tilstrekkelig for å møte behovet slik det ser ut

I Rana finner vi en industriklynge, øvrig næring og en kommune som i fellesskap har investert i tilrettelegging for ny industri, nye næringsarealer, etablering av ny dypvannskai og bidrag til ny flyplass for nærmere 1,3 milliarder kr. De siste årene har det også blitt investert fire milliarder kroner, i all hovedsak utenlandsk kapital, i store industribygg, anlegg og andre aktiva i parken. I tillegg er kapasitet i trafo og

lokalt nett forsterket for å ta mot nye etableringer. Disse vil bli benyttet til produksjon, og det vil være et stort samfunnsøkonomisk tap om nye etableringer hindres på grunn av mangel på nettkapasitet i tide. På få steder vil det være samfunnsøkonomisk mer rasjonelt å prioritere kraftforsyning til utvikling av eksisterende og etablering av ny virksomhet enn i Mo Industripark.

Derfor er det viktig at forsterkning og utbygging av nett mellom Rana og Nedre Røssåga fortsatt prioriteres høyt slik Statnetts systemutviklingsplan fra så nylig som 2023 legger opp til. Det står det blant annet: «Det er også særlig viktig med fremdrift i disse områdene: (...) Helgeland: Rana-området og til Sverige. Og: «Høsten 2023 starter vi en konseptvalgutredning av nettforsterkninger i området fra Rana via Nedre Røssåga til Marka.» Og: «I tillegg er Rana-området gunstig for tilknytning av havvind.» Det er viktig at overordnet planlegging av kraftnett holder fast ved strategiske tanker, og ikke baserer konklusjoner på tilfeldige øyeblikksbilder.

Det er mange planer om etablering av ny industri på Helgeland, i tillegg til at noen eksisterende bedrifter ønsker å øke sitt kraftforbruk. Totalt innebærer forespørsler om tilknytning av nytt forbruk en tredobling av kraftforbruket på Helgeland, fra omtrent 920 MW i dag til ca. 3300 MW. Av dette er 2200 MW vurdert som modent, og mye av dette ønsker rask tilknytning før 2030. Av modne prosjekter har 700 MW fått reservert kapasitet i eksisterende og planlagt nett. Per i dag er det noen få planer om økt kraftproduksjon på Helgeland. Det er planer om litt ny vannkraft/småkraft som i sum utgjør lite, samt noen planer om vindkraftverk på land som er i tidlig fase. Det er stor usikkerhet til om og eventuelt når vindkraftverk på land kan bli realisert. Regjeringen har store ambisjoner for havvind, og NVE har identifisert et område i Norskehavet utenfor Nordland som aktuelt. Det forventes at 1400 MW havvind er aktuelt på sikt, men er lite sannsynlig før 2035.

Norges usikre nettkapasitetssituasjon påvirker flere deler av landet, som lokal verdiskaping, eksportverdi, industri og jobbskaping. Det er klart at kraftforsyningen nå får konsekvenser også for regioner som tidligere har hatt stabile kraftforhold, og som har bygd sine verdikjeder på rik og rimelig krafttilgang. De siste to årene har understreket viktigheten av sikker og forutsigbar tilgang på rimelig energi, både for europeiske husholdninger og industrien. Samtidig er det avgjørende å gjennomføre en vellykket energiomstilling mot utslippsfrie energisystemer og samtidig sikre forsynings sikkerheten og tilgangen til kraft for å ivareta klimaet og lokal verdiskaping.

Helgeland er spesielt sårbare for tilknytningsutfordringer med store konsekvenser dersom ikke dette løses.

Konseptvalgutredningen er utløst av forbruksplaner på Helgeland, og har derfor primært fokus på tiltak for å muliggjøre økt forbruk i området. Det vurderes som lite sannsynlig at alt det planlagte forbruket vil bli realisert. Basert på tilknytningsforespørlene og vurderinger er det utviklet tre scenarioer for forbruksutviklingen. Når det er vurdert konsepter er det tatt utgangspunkt i et middelsscenario med 1900 MW nytt forbruk. Dette utgjør ca. 60% av alle tilknytningsforespørlene.

Det er også vurdert konsekvensene for nettet for scenarioer med både lavere og høyere forbruksøkning. Forbruket skal tilknyttes på en driftsmessig forsvarlig måte. For de sentrale transmisjonsnettledningene inn til og på Helgeland innebærer dette redundant kraftforsyning (N-1), slik at ikke utfall av én ledning innebærer at forbruk i store områder mister sin forsyning eller det blir systemkollaps. Dette er også viktig for å kunne ha nødvendig vedlikehold av anlegg uten at forbruk må kobles ut. En forbruksøkning på 1900 MW på Helgeland vil ikke være mulig eller realistisk uten økt nettkapasitet i transmisjonsnettet inn til Helgeland og inn til og i stasjonene på Helgeland. Nettet må muliggjøre tilknytning av nytt forbruk i Marka, Nedre Røssåga og Rana eller eventuelt nye stasjoner.

Det er nødvendig å planlegge for høy forbruksvekst, selv om det er usikkert hvor mye av planene som bli realisert. På grunn av usikkerheten rundt behovet, vil det være rasjonelt med konsepter som har

fleksibilitet til å kunne justere planene og investeringene dersom behovet skulle endres vesentlig. En stor økning i det norske kraftforbruket må følges av ny produksjon. Nye nettforsterknings-konsepser må derfor også legges til rette for mulig tilknytning av ny kraftproduksjon, herunder vindkraft på land og fremtidig havvind. Ny kraftproduksjon i området vil også kreve økt nettkapasitet.

I konseptvalgutredningen framholder Statnett at behovet for en utredning på Helgeland er knyttet til planlagte industrietableringer, og at det i dagens situasjon ikke er nok kapasitet i nettet for å koble på mye av den kapasiteten som er beregnet som moden. Mange av de modne prosjektene som står i kapasitetskø er imidlertid avhengige av betydelige oppgraderinger i nettet for å kunne tilkobles på ordinære vilkår.

På grunn av usikkerheten i de prosjektene som ligger i kø bør man åpne for slike endringer i forbruk, samt åpne for at de foreslåtte prioriteringene endres dersom behovet internt på Helgeland også endres. Det begrunnes også at det er en del store industriprosjekter som har fått reservert kapasitet hovedsakelig hos stasjonen Nedre Røssåga, hvor to tredjedeler av reservert kapasitet kommer fra virksomheter innenfor hydrogen- og ammoniakk og en tredjedel innenfor industri og oppdrett. Samtidig understreker Statnett at det i dag ikke er tilgjengelig kapasitet ved Marka stasjon, hvor seks antatt modne prosjekter på totalt 1100 MW står i kø på grunn av begrenset kapasitet. Dette setter rammene for de valg Statnett må ta, men det reiser samtidig spørsmål om hvordan fordelingen skjer mellom industriprosjektene som søker kapasitet.

Polarsirkelrådet ser lyst på at det er planlagt mye fremtidig industriaktivitet på Helgeland, og vi stiller oss positive til alle nye industriprosjekter i regionen. Likevel ønsker vi samtidig å be Statnett om ikke å prioritere for tidlig basert på øyeblikksbildet, men at dere er åpne for endringer i forbruk internt på Helgeland, og kan planlegge for endringer i prioriteringer fremover.

Vurdering

Det er vurdert fem konsepter med ulike nettforsterkningstiltak og kombinasjoner av tiltak opp mot målsettingen om å muliggjøre en forbruksøkning på 1900 MW på Helgeland samlet sett og i de aktuelle stasjonene. Alle konseptene omfatter økt nettkapasitet inn til Marka og inn til Helgeland, men i ulik grad med ulike kapasiteter. Økt nettkapasitet så raskt som mulig inn til Marka og inn til Helgeland vurderes som tidskritisk, både som følge av dagens utfordringer og lokaliseringen av forbruksplanene.

Noen av konseptene omfatter økt nettkapasitet inn til Rana. Det er vurdert som sannsynlig at det vil bli behov for økt nettkapasitet inn til Rana, og at det er effektivt å inkludere tiltak som gir tilstrekkelig kapasitet til aktuelle forbruksplaner og også legger til rette for mulig ny kraftproduksjon her. Konseptene har ulik grad av fleksibilitet til å tilpasse nettutviklingen i henhold til behovene. Det vurderes som rasjonelt å utvikle konsepter som er helhetlige og gir tilstrekkelig kapasitet, men som kan utvikles stegvis slik at planen og investeringsbeslutninger kan tilpasses til eventuelle endringer i behovet.

To konsepter kan oppfylle målsettingene om å muliggjøre det nye kraftforbruket og samtidig legge til rette for ny kraftproduksjon. Tre konsepter gir ikke tilstrekkelig nettkapasitet og vurderes også som mindre samfunnsøkonomisk rasjonelle. De to aktuelle konseptene er:

- Konsept 1: Ny indre 420 kV forbindelse mellom Marka og Rana i en indre korridor via Nedre Røssåga, der vi i størst mulig grad følger eksisterende ledninger.
- Konsept 2: Ny ytre 420 kV forbindelse mellom Marka og Rana, i ny korridor.

Begge konseptene omfatter i tillegg spennings-oppgradering til 420 kV av eksisterende 220 kV forbindelse fra Nedre Røssåga til Sverige og eksisterende 300 kV forbindelse fra Nedre Røssåga sørover til Tunnsjødal. Spenningsoppgraderingen er nødvendig for å øke kapasiteten inn til Helgeland, og er en forskuttering av

fornyelsesbehov som vil komme i perioden 2040 og 2050. Tiltakene internt på Helgeland er nødvendige for å øke nettkapasiteten inn til Marka og inn til Rana.

Tiltakene vil legge til rette for å senere kunne øke nettkapasiteten videre nordover, i tråd med behov og planer angitt i områdeplan Nord. Tiltakene vil også legge til rette for ny kraftproduksjon, herunder vindkraft på land og fremtidig havvind. Begge konseptene kan utvikles stegvis i fire steg.

Et sentralt fundament for kraftutvikling er sameksistens. det er viktig å respektere Samenes historie, kulturarv og menneskerettigheter, samtidig som vern av natur og miljø på vurderes opp mot tydelige samfunnsrasjonell nytte. Vi ser med bekymring på at antallet konfliktsaker mellom kraftutbygging og reindrift øker. Statnett må ta sterkere vurderinger for vern og utnyttelse av natur og miljø, og spesielt i tilknytning av sameksistens med reindriften. Det må utarbeides et grunnlag for dialog, kartlegging og utbygging som er forenelig med sameksistens, og disse må vurderes tidlig i prosessen hvor prosjektplaner og reservert nettkapasitet stiller som grunnlag for Statnetts fremtidige planer om utvikling og investering av sentralnett. Slik det er i dag ser vi en mangel på slike vurderinger, noe også Oslo Economics har belyst i sin kvalitetssikring.

Det er bekymringsfullt at Statnett baserer sine prioriteringer og konseptvalg på et øyeblikksbilde av forbruksplaner og tildelingsprinsipper, uten tydelige kriterier for langsiktighet og modenhet. Statnett har selv indikert at øyeblikksbildet så annerledes ut en tid tilbake. Med annerledes menes blant annet at 340 MW kapasitet var prioritert for Mo Industripark for CCUS, 60MW+ en opsjon på 40MW var reservert for Freyr og 20 MW var reservert for Statkraft. Alle disse prosjektene skulle distribueres under Rana trafo. Øyeblikksbildet er i neste sekund endret, og nevnt reservert kapasitet er fratatt de nevnte prosjektene med bakgrunn av at de plutselig ikke er modne nok for Statnetts vurderinger. Dette er prosjekter som har lagt frem fremdriftsplaner, økonomiske planer, samt kan vise til etablert infrastruktur, og stor verdiskapning i form av lokale ringvirkninger og eksportverdi.

Statnetts analyse av forbruksvekst på Helgeland baserer seg på tre scenarier: lav, middels og høy, som reflekterer ulike nivåer av nytt forbruk og nettkapasitetsbehov. I lav-scenariet vil 80 % av reservert kapasitet realiseres, og 50 % av prosjekter i kapasitetskøen vil bli gjennomført, noe som gir et nytt forbruk på rundt 1300 MW. I middels-scenariet vil 80 % av reservert kapasitet og 60 % av kjøpsprosjektene realiseres, mens 40 % av umodne prosjekter antas å realiseres, hvilket tilsier et forbruk på ca. 1900 MW. For høy-scenariet forutsettes realisering av 80 % av reservert kapasitet, 80 % av kjøpsprosjektene og 60 % av umodne prosjekter, med et nytt forbruk på ca. 2400 MW.

I konseptvalgutredningen er det i steg fire for anbefalt konsept forskuttering av spenningshevingen på kraftlinjen fra Nedre Røssåga–Marka–Tunnsjødal til 420 kV.

I alternativ 2 omfatter steg 4 spesifikt oppgradering fra Marka til Tunnsjødal til 420 kV. Tiltaket i steg 4 vil øke overføringskapasiteten inn til området med ca. 400 MW. Statnett påpeker i utredningen at en slik oppgradering vil gi en betydelig økt kapasitet til Marka stasjon, med en samlet styrking på ca. 1400 MW, som følge av at det da vil være tre 420 kV-linjer inn til Marka. Dette står i skarp kontrast til den begrensede kapasitetsøkningen på 400 MW som vil tilføres Helgeland som helhet.

Videre kommenteres det at kapasiteten til nytt forbruk ved Marka må ses i sammenheng med kapasiteten ved øvrige stasjoner på Helgeland, da totalforbruket i regionen vil være begrenset av overføringskapasiteten inn til området. Det er også verdt å merke seg at steg fire alene utgjør over 50 % av investeringskostnadene for konseptalternativet, noe som gjør det nødvendig å vurdere tiltaket i et bredere samfunnsøkonomisk perspektiv som omfatter hele Helgeland, og ikke kun én stasjon.

Tilkobling sørover bør vurderes med et helhetlig, regionalt perspektiv, der målet for oppgraderingene er å styrke forutsetningene for industriell vekst og grønn omstilling på Helgeland. I tabell 7 framgår det linje til

Trøndelag (Tunsjø) er svært samfunnsøkonomisk ulønnsom. Netto nåverdi på minus 1,1 milliard. Den økonomiske kostnaden knyttet til denne oppgraderingen kan vanskelig begrunnes som samfunnsøkonomisk rasjonell sett i lys av verdiskapning og regionale ringvirkninger for Helgeland som helhet.

Vi mener at det må vurderes hvilken gevinst samfunnet har av å foredle kraften i industri i nærhet til kraftverkene, som igjen også reduserer overføringstap i nettet. Vi mener derfor at den samfunnsøkonomiske begrunnelsen for steg fire er svak, og at de betydelige investeringskostnadene knyttet til dette steget snarere kan motvirke effektene av de tre foregående stegene.

Konklusjon

Potensielle økonomiske konsekvenser for Helgeland og lokal industri

Polarsirkelrådet frykter at Statnetts investeringer i nettkapasitet, med hovedprioritet for tidlig, vil føre til økonomiske konsekvenser for Helgelandsindustrien. Dersom Helgeland ikke får tilstrekkelig krafttilførsel og ikke raskere en 2032, kan regionens historiske konkurransefortrinn med stabil og rimelig tilgang til kraft bli betydelig svekket. Dette kan potensielt føre til økte nettavgifter og strømpriser som svekker konkurransekraften for lokal industri og resulterer i høyere kostnader for både regional og nasjonal industri.

Helgeland har en lang historie innen kraftkrevende industri, og kraftoverskudd er avgjørende for å opprettholde konkurransedyktige priser. Manglende overskudd kan på sikt føre til økte nettkostnader og svekket prisstabilitet, noe som kan ramme de etablerte industribedriftene i regionen. Det er derfor avgjørende at Statnett tar konsekvensene for både kraft- og nettkostnadene nøye i betraktning, slik at investeringene sikrer langvarige fordeler for både industri og samfunn.

Polarsirkelrådet ønsker at Statnett redegjør for de økonomiske konsekvensene investeringene vil kunne ha for endringer i nettavgift og mulige anleggsbidrag, samt om valg av konsept 1 vil svekke økonomien i tilknytting til ny energiproduksjon langs kysten eller på andre måter svekke påkobling av ny energiproduksjon.

En ytre eller indre korridor

Statnett vurderer alternativ 1 som beste alternativ. Alternativ 1 vil gi ny 420 kV-forbindelse mellom Marka stasjon og Rana stasjon i en indre korridor, via Nedre Røssåga stasjon. Utvikling og oppgradering av infrastruktur for Rana kommer ikke før i steg 3, og det noteres også at det vil vurderes om man skal gjennomføre det eller avvente ytterligere basert på faktiske behov og forbruksplaner. Denne vurderingen gjøres ikke for steg 1 eller 2 i konseptet, noe som nok er basert på de utydelige øyeblikksbildene som Statnett har basert konseptene sine på.

Polarsirkelrådet støtter konseptalternativ 1, da alternativ 2 med en ytre korridor vil gi Rana en redusert kapasitet på 300 MW, sammenlignet med etableringen av en indre korridor via Nedre Røssåga. Som Statnett også poengterer, vil alternativ 1 også ha mindre innvirkning på natur og miljø, som Polarsirkelrådet mener burde være en viktig faktor for vurdering av konsept.

Forlag til vedtak:

Polarsirkelrådet støtter forslag til uttalelse om situasjonen på Nordlandsbanen.

Mo i Rana 28.11.2024

Polarsirkelrådet
Kjell-Idar Juvik
Sekretariatsleder